

A LOCSMÁND-URÁDALMI FALVAK RENDTARTÁSA.¹⁾

Az locsmáncsi ttekéntetes dominiumban levő lakosoknak ország törvényeivel egyetértő instructiója és regulamentuma.

1. Régi szokás szerint minden helyekben az bírák és esküdtek Sz. György vitéz és martyr tájban tétetnek, melyek közül kiki igaz pápista keresztény életet viseljen, aféle rossz botránkozató szokásokat és társaságokat kerülvén, mind az alatta lévőknek s mind pedig másoknak dicséretes példát mutasson, az Úr Istent (ki az rosszoknak kemény büntetője, az jóknak pedig büven megjutalmazója) minden cselekedetiben és gondolatiban szívében tartván, az anyaszentegyházban bévett szokásokat, czeremóniákat, szentséget és gyónást gyakorolja, a rút szidalmaktól és istentelen átkozódásoktól és esküvésektől magát ójja; melyeket ha szorgalmatosan elkövet s előtte tart, bizonyos lehetvén abban, hogy az gondja alá bízott dolgokat hathatósan véghez viheti.

2. Az bírák vagy esküdtek az falu dolgát úgy folytassák, hogy abból se az uraságnak, se pedig az alatta lévő szeginségnek kára ne következék; sőt azon legyenek, hogy aféle német-tartásokat és executiókat a mennyire lehet eltérétvén, senki közülök az falu proventusából héában való költségeket ne tégyen, a nemes vármegye föl s alá járó katonáit, ha az nemes vármegye dolgában nem járnak és commissiójok, vagy pátens leveleik nem léssen, az falu költségére meg ne szállítsák, mivel az illetin az szeginségnek káros s az bírának is számadásit igen súlyosítja.

3. Minden bírő Sz. György innepiben maga helységinek határit és külső czilait, maga mellé vévén az helységnek nagyobb részit, szorgalmatosan megjárván az régi jeleket és halmokat vagy hányásokat megújítsa, hogy a szomszédbéliek, vagy más idegenek által az határ dolgában szántóföldeiben, rétjeiben, erdeiben, avagy valami igazságában kár ne történjik s ellenben a bírák is vagy esküdtek, annyival az alattok valók, senkinek kárt tenni ne merészeljenek.

4. Ha az ilyesekben valami bizonyosat tapasztal az olyatin helység bírája, minden időhalasztás nélkül az főtisztet (kinek az dolog hivataljában léssen) voltaképen éránta tudósítsa, föltévén az helyet, napot,

¹⁾ Különösen a parasztek örökösödésére nézve fontos.

holnapot és esztendő, ki által, minémő dologban, hol és hogyan történt a dolog; és azalatt még levelére vagy tudósítására feleletet veszen, jó alkalmas bizonyságokat, kik az dolgot nem másoktól való hallomásból tudják, keressen; ha pedig épen csekély állapotban az uraságnak, vagy helységbélieknek idegenek által káraik tapasztaltatnék, tehát az jó szomszédságnak tovább való megmaradására nézve elvégezheti ugyan az bíró esküdtjeivel együtt, ha az tisztt nem érkezik, de föntartassék mindenben és mindenkor az magas uraságnak jussa és consensusa, melyről az bíró helyes írás szerént való relatiót tégyen.

5. Minden helységekben az esküdteket és bírakot az község megböcsülje, hogy engedetlenségek miatt az hirtelen érkezett dologban valami fogyatkozás vagy hátramaradás ne légyen, egyéberánt rossz cselekeditinek kemén büntetését az olyatin el nem kerüli.

6. Az bírák községgel együtt az tiszteket megböcsülvén, ha az uraság vagy lakosok dolgában jár, alkalmatosságot számára rendeljenék és az dominiumban étellel s itallal gazdálkodjanak.

7. Gyakor vigyázattal legyenek az bírák és esküdtek, hogy az helységből senki, az uraság hire nélkül semmi ingatlan jószágit (értvén házát, szántóföldjeit, rétjeit és szöleit) *el ne örököséthesse*, főképen idegennek, se pedig az ifjak és gazdák közül más idegen helyre lakni el ne mehessen.

8. Hanem az mely gazdának *fiai* vannak, *kik atyjokkal együtt nem lakhatnak*, az olyatin fiat az uraságnak bé köll jelenteni; rendel módot és *lakóhelyet* nékik.

9. Ha az paraszt embernek *fiai* és leányai vannak, azok az atyjok és anyjok által együttvaló ingó és ingatlan keresményből egyenlőképpen *osztzkodnak* (Partis III. tit. 29.); ha pedig az leány az atyja értékéhez képest böcsületesen kiházáséttatik és osztályra kelnek, meg köll tudnunk, ha az jószág, melyben az leányág maga részét kívánja, *atyai* vagy *anyai ősi* légyen? Ha atyai ősi, tehát abból az *leányág* maga menyegzőire és ruházatira tett költségen kívül semmiben sem részesülhet.

10. Ellenben pedig, ha az jószág *ősi anyai* lészen, akkor az fiak semmi részt nem kívánhatnak, hanem az együtt-keresményből az fiak az leányokkal egyenlőképpen, úgy, hogy az atyai ösit az fiak, anyai ősi jószágot pedig az leányok igazán elvehetik. (Partis. III. tit. 29.)

11. Minden paraszt ember az maga leányát értékéhez képest *kiházáséttani* és az menyegzőre való három forint költséggel megengedtetik, de úgy, hogy az fiak menyegzőire se légyen szabad többet 50 pinznél költeni; és ha az dominiumbéli személyhez férhez mégyen, mind ingó és ingatlan jókból, ha az jószág (amint följobb meg vagon

irva) egyenlőképpen illeti őket, tehát az kiházásotott leány maga jussát és portióját, valamint az fiak kivehesse.

12. És ellemben ha az incl. dominiumon *kívül* elveszik férnek az leányt, akkor *semmi ingatlan* jókból, azaz: rétből, szántóföldből, erdőből és szőlőből, just az leány nem vehet, hanem az ingóból az atya, ennek halálával pedig ki az jószágban megmarad, proportionate kifüzetni tartozzék; úgy mindazonáltal, hogy az leány is az atya javaiból teljességgel ki ne rekesztessék. Úgy köll érteni az osztozó leány és fiak közt föltett proportiót, hogy az olyatin dominiumon kívül férnél lévő leány az atya jószágiból és az anyával való együtt-keresményből öszvösséggel értvén, csak tertialitást, azaz *harmadrészt* vehet, melyet mindjárt az fiak készpénzül kifüzetni tartoznak.

13. Nemkülömben az házi gazda meghaland *testamentumtétel nélkül*, marad felesége és gyermekei, az olyatin embernek feleségére száll minden együtt való keresmén élteig; holta után pedig az dominiumban lévő gyermekének szabadon hadhatja. (Partis III. tit. 29.)

14. Ha pedig férhez menend az özvegy dominiumon *kívül* valóhoz, semmi ingatlant el nem vehet s nem illeti semmi is, hanem az *urátul való möringját és az allaturáját*, azaz: mit az atyjától és anyjától maga részében hozott és az dominiumon kívül való volt, azt magával ki is viheti az tartományból.

15. Történik az is, hogy az paraszt ember *magzat nélkül* kimúlik az világból; kinek, ha valami maga-keresménye vagyon, abból *szabadon disponálhat*; úgy, hogy fele, a kinek hagyja, azé lészen, *felét* pedig az *uraság* maga részére *elfoglalja* (Tit. 30. partis III.). Ha pedig életinek végén semmi rendelést nem tészen, minden ingó és ingatlan jövai *az uraságra szálljanak*, ki is az olyatin jobbágyát értékéhez képest eltartatni és az adósságit is, ha az jobbágynek jövai maradtanak, kifüzetni tartozik. (Artic. 62. 1715.)

Nemkülömben az olyas paraszt ember jövait is *elfoglalja* az uraság, ki Ő Fölsége ellen (melyet *nota infidelitatis* hini szoktak) nagyot vit.

És ha az megholt paraszt embernek neveletlen gyermekei maradnak, az olyatin polgár szabadon disponálhat és váloszthat az jószágiban oly *gondviselőt*, ki mind gyermekeire s mind jószágira gondot visel és esztendőnkint az főtisztnek mindenekről kemén és erős számot adjon.

16. Az dominiumban akármely helységben vidéki nemes ember vagy szabados és akárki jószágot bir, az *ámbár irtás-föld* vagy rét legyen is, letévén az rajta lévő summát, magoknak elvehetik azoktól Sz. György martyr és vitéz napján és birhatják mindaddég, valamíg az uraságnak úgy fog tetszeni, mivel az jobbágynek az ő kézi munkáján kívül *semmie*

sínés, hanem az helység és annak minden öröksége az földesúré, s az szabad egyedül véle. (Partis III. tit. 30.)

17. Gyakran esik, hogy az paraszt embernek felesége kimúlik ez világból, marad holmi kevés ingó és ingatlan jószága és gyermekei; üdövel azon özvegy ember más feleséget vesz, attúl is vannak gyermekek: kérdés támad, a *két anyjátúl és egy apátúl származott osztozó gyermekek* mi mód osztozkodjanak? Az első felesigtül született gyermekek az magok anyjátúl maradt jószágot, ugy dost, vagyis moringot és jegyjussát és keresméennek felét, ha azt testamentumban nekik hatta, mivel fele keresménnyel szabadon engedtetik; ha pedig arrúl nem tett utolsó rendelést, tehát az keresmén egészben az atyjoknál megmarad. Az utóbbi feleségével szerzett jókból pedig, ha az atyjok abból magára nézendő just nekik testamentum szerént nem hagyja, semmit el nem vehetnek, hanem egyedül az második feleségtül lött gyermekekre száll.

18. Tapasztaltatott az is, hogy az paraszt ember második feleségével együtt laktában bír ősi jószágot, vagy az előbbeni felesége javait, melyeket nem az szükségért, hanem az feleségének azzal hízelkedvén, zálogúl vagy örökösen lélek sirelmével az gyermekektül elidegenéti, melyeknek az árán más jószágot szereznek együtt, hogy *együtt való keresménnek* mondassák: az ilyetin keresmény soha együtt való keresménnek nem mondattathatik mindaddig, valamég az ősi jószágot hasznával együtt elől nem álléttják s annyival is inkább az feleségének olyatin szerzett jószágot se moringban, se pedig más szín alatt az ura nem adhatja. (Art. 49. 1723.)

19. Megengedtetik törvény szerént az polgároknak is az magok keresményekrül az *testamentumtétel*, úgy mindazonáltal, hogy azt józan és ép elmével s nem az lelke veszedelmével tegye; jelen legyenek legalább két hitves falu-esküdtjei, ezeken kívül még három jó lelkű hiteles emberek, kiket az testáló kíván; ha pedig az halálra vált ember déákúl és írást nem tud, akkor az hatodik bizonyság is jelen legyen és midön az írást elvégezik, szórúl-szóra és értelmesen az beteg előtt el köll olvasni s utóljára kerdeztessek, ha ugyan teljes szándéka és utolsó légyen az, a mit íratott? és akarja-é azt utóbb is? Az ilyetin testamentumot azoknak kezéhez vagy tudtára az interessátusoknak, kiket az dolog illet, kiknél az testamentum marad, még az testáló ember ki nem múlik ez világból, nem adattathatik. És a midön testamentum tételik, azalatt senki bent ne maradjon, a ki hasznát vagy kárát abban lenni reménli, hanem az szobából kiküldessék, hogy azt ne hallja és ne tudja. (Art. 27. 1715).

20. Az dominiumban, akármely helységben, vidéki nemes ember, szabados vagy paraszt ember semminémő *örökséget* az polgároktül nem

bírhat; és ha irtásokat bírnának is, letévén az földesúr azokon lévő summát Sz. György nap előtt, szabadon tőlek elveheti és maga örökségének applicálhatja újonan, vagy az jobbágyainak adhatja. (1625 : 58).

21. Minden bíró jól számot tartson, ha valamely jobbágy az dominiumban jószágit eladja és onnét *ki akar menni* más idegen helyre, azt azonnal írás szerént a tisztnak bémondja, ki az olyatin jószágnak az árát *megfizedi*. (Usus).

22. Úgy nemkülömben, ha az *gazda kihal az házból*, ki az jószágiban bent marad, egy forintot, mely *testpénznek* neveztetik az uraság számára letenni mentül hamarébb köteleztetik.

23. Ha pedig az bíró, vagy esküdtsjei valami *büntetésre méltó dolgot*; úgymint: lopást, fajtalanságot, attával és teremttével való szitkokat, átkozódásokat, igaz pápista hit ellen való káromkodásokat, vereségeket, gyilkosságot, égetést és ezekhez hasonlókat tapasztaland, hite letétele szerént béjelentse az tisztnak, aki is képesint és érdeme szerént megbüntetvén, mindenekről számot adasson.

24. Az bírák falu dolgaira és azok éránt való *levelekre és könyvekre* oly gondot viseljenek, hogy gondatlanságok miatt azokban az helység kárt ne valljon; egyéberánt kemény büntetését az számadásakor el nem kerüli.

25. Az *czéhmesterek* is hasonlóképpen számodáskor mindenekről jól számot adjanak, ha mi adósság leveleken vagy levél nélkül vagyon; vagy valaki testamentumban hágy, minden módon azokat beszédvén; plebános uramnak megjelentsék és jó, hasznos szükségére fordéttassék az templomnak.

26. Ugy nemkülömben az templomban lévő ruhákat, szám és nevezet szerént az kártúl úgy oltalmazák, hogy azokat az számadáskor kár nélkül előladhassák, az templomot tisztán tartsák, legalább minden második hétben kisöpretvén az *iskolamester* tanuló gyermekeket rendeljen.

27. Az bírák az portásoktól az pénzt magok kezekhez vévén, úgy erogálják, hogy az alábbirt punctumok szerént számot adhassanak mindenekről. Ugy, hogy :

Minden bíró az maga restantiáit beszédvén *számot adjon* rula.

Az előtte való bírótól mennyit és mit vett az kezéhez ?

Az helységen mennyi portió és az mennyiből álló volt ?

Az darabok mennyiből és miből állók és mennyi légyen ?

Azokra mennyit vetett föl és hányszor ? úgy, hogy : fertályos gazda, zsöllér vagy lakó mennyit fizetett ?

Hány quártéložó német, hány oralis és száraz portió volt ?

Mennyi zabot, búzát, rozsot, vagy mást, mikor és mely háztól mennyit ?

Az bormesterek kezéből vagy korcsmából mennyit percipiált?

Az mészárszéknek árendája mennyi?

Az falu gabonája búza-é, rozs-é, árpa vagy zab és akármilyen, az hány kereszt, abból hány köből lött és hogy adatott el, mikor?

Mindezeket úgy conrotálják az falu birái, hogy erős számvétel alatt meg tudják mutatni, hová erogálták.

Mindezen följebb föltett punctumok az helységbeliek által minden fogyatkozás és véték nélkül observáltassanak; egyébiránt, a ki ellenkezőt cselekedvén, azok szerint életét és falu dolgát nem folytatja, az uraság kemén büntetését fl. 32 id est: harminczkét forintot el nem kerüli.

Actum die 11-a Junii 1731. — Stephanus Cserko, collegii *Societatis Jesu Soproniensis rector et Budensis seminarii plenipotentiarius*, m. p. (L. S.)

Egykoru másolata az Orsz. Lev. kincstári osztályának utasításai közt.
